

Ungas uppfattning om cannabis

Delrapport 3 i en serie om cannabisproblematiken
bland unga vuxna i Stockholms län

Citera gärna Centrum för epidemiologi och samhällsmedicins rapporter, men glöm inte att uppge källan. Bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten. Det innebär att du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

Referera till rapporten enligt: Strandberg A, Kvillemo P, Gripenberg J. Ungas uppfattning om cannabis. Delrapport 3 i en serie om cannabisproblematiken bland unga vuxna i Stockholms län. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm; 2022. Rapport 2022:4.

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin

Box 45436, 104 31 Stockholm

ces.sls@regionstockholm.se

Rapport 2022:4

ISBN 978-91-87691-89-8

Författare: Anna Strandberg, Pia Kvillemo, Johanna Gripenberg

Språkgranskning: Mika Gårdinger

Layout: Viktoria Jonze

Omslagsfoto: Mostphotos

Stockholm april 2022

Rapporten kan laddas ner från Folkhälsoguiden

www.folkhalsoguiden.se

Ett samarbete mellan

Förord

Cannabis är den i särklass vanligaste drogen i Sverige och användningen är större i Stockholm än resten av landet. Samtidigt som alkoholkonsumtionen sjunker, ökar cannabismarknaden i komplexitet och omfattning. Konsumtionen är högst hos unga vuxna.

Cannabisanvändning har negativa hälsoeffekter som inkluderar risk för beroende och sannolik koppling till allvarlig psykisk sjukdom. Cannabis har också stora negativa sociala effekter. Högkonsumenter klarar sig betydligt sämre i skolan och på arbetsmarknaden, samtidigt som den illegala cannabismarknaden driver kriminalitet.

Sverige har en unik lagstiftning inom narkotikaområdet och drogens inverkan på folkhälsa kan därmed vara annorlunda i Stockholm jämfört med storstadsregioner i andra länder. Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) har därför fått i uppdrag av Hälso- och sjukvårdsförvaltningen i Region Stockholm, att kartlägga och analysera cannabisproblematiken med fokus på unga vuxna i Stockholms län.

Uppdraget syftar till att belysa en rad angelägna frågor såsom

- mörkertal kring användning
- hälso- och sjukvårdens roll
- var och när bruk och langning sker och av vem
- cannabisbrottens inverkan på närsamhället
- inslag av cannabis i dödligt våld.

Uppdraget har genomförts i samarbete mellan Region Stockholms CES och STAD vid Centrum för psykiatriforskning, samt institutionen för global folkhälsa vid Karolinska Institutet, Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad vid Kungliga Tekniska högskolan och Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN). Rosaria Galanti vid CES har lett arbetet. Resultaten redovisas i en rapportserie under 2022.

I den här delrapporten, som är den tredje i serien, undersöker vi attityder till cannabis bland unga vuxna i Stockholm i dag. Vi har intervjuat unga personer, med olika bakgrund och erfarenhet av cannabisbruk, om deras riskmedvetenhet, skäl att bruka cannabis och att avstå samt syn på samhällets information, lagstiftning och vård. Studiedeltagarna efterfrågade bättre och mer nyanserad information från samhället om risker med cannabis och hade över lag en negativ syn på vården för cannabisbruk. Därmed kan åtgärder för att minska stigma och förbättra samordningen av vården för cannabisbruk vara framgångsrika insatser i det drogpreventiva arbetet, liksom att utveckla samhällets information om risker med cannabis.

Cecilia Magnusson

Verksamhetschef

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning.....	5
Bakgrund	6
Metod	7
Deltagare och procedur.....	7
Semistrukturerade intervjuer	7
Innehållsanalys	8
Etik.....	8
Resultat	9
Riskmedvetenhet.....	9
Skäl att bruka	11
Skäl att avstå.....	12
Syn på information.....	14
Tillgång och tillgänglighet	14
Budskap	15
Avsändare	16
Informationsöverföring	17
Syn på lagstiftning	18
Syn på vård	20
Diskussion	22
Ungas attityd om cannabis	22
Riskmedvetenhet inte givet hinder för cannabisbruk.....	22
Flera skäl att undvika cannabisbruk när man blir äldre.....	22
Viktigt med information från trovärdig avsändare.....	22
Förbud för minskat cannabisbruk	23
Unga söker motvilligt vård för cannabisbruk.....	23
Styrkor och svagheter	23
Slutsatser	25
Referenser.....	26
Bilagor.....	28
Bilaga 1. Centrala frågor från de fyra intervjuguiderna	28

Sammanfattning

Cannabisbruk kan innebära en ökad risk för ohälsa, sociala problem och för tidig död. Individens droganvändning influeras av miljömässiga och sociala faktorer, såsom familj, vänner och samhälle. Även kunskaper, förmågor, övertygelser och attityder styr huruvida individer använder droger. I Sverige och globalt har man under senare år sett en mindre restriktiv inställning till cannabis, och även ett ökat bruk bland unga svenskar. Kunskapen om vilka insatser som fungerar cannabisförebyggande är dock begränsad. Därför är det viktigt att undersöka ungas attityder till, och riskmedvetenhet om, cannabisbruk samt hur dessa kan påverkas genom implementering av förebyggande insatser. En ökad riskmedvetenhet kan i kombination med lagstiftning och polisiära åtgärder förebygga ohälsa och lidande.

Syftet med den här studien är att få en djupare förståelse för unga vuxnas attityder till cannabis och cannabisrelaterade ämnen. Specifika frågeställningar rör riskmedvetenhet, skäl att bruka cannabis och att avstå, syn på samhällets information, lagstiftning och vård.

En kvalitativ intervjustudie genomfördes med 32 unga personer i åldrarna 18 till 29 år i Stockholms län. Urvalet inkluderar brukare och icke-brukare, kvinnor och män samt personer med skiftande socioekonomisk bakgrund. De semistrukturerade djupintervjuerna gjordes digitalt via mötestjänsten Zoom, för att sedan transkriberas och analyseras med metoden kvalitativ innehållsanalys.

Riskmedvetenheten om cannabisbruk är ganska hög bland informanterna samtidigt som många saknade detaljerade kunskaper i ämnet. Flera informanter angav sociala skäl som en anledning att bruka cannabis. Ett vanligt förekommande skäl var att cannabis fungerar som en hjälp för individuella behov, till exempel för att slappna av och kunna sova. Skäl att avstå från cannabisbruk motiverades ofta av risken för negativa konsekvenser, inklusive påföljder för narkotikabrott, närståendes synpunkter, samt konkurrerande aktiviteter eller bristande intresse.

Informanterna ansåg i stor utsträckning att samhällets information om cannabis är bristfällig. De efterlyste trovärdiga avsändare och nyanserade budskap. Många informanter uttryckte sig positivt om Sveriges cannabislagstiftning, men en del föreslog avkriminalisering och även legalisering av drogen. De informanter som varit i kontakt med vårdgivare för sitt cannabisbruk, uttryckte sig – med något undantag – negativt om denna erfarenhet och beskrev upplevelser av stigma och att ”bollas runt” mellan olika huvudmän.

Resultaten visar att förebyggande av negativa folkhälsoeffekter av cannabisbruk bör inriktas mot parallella insatser på flera nivåer i samhället. Exempel på sådana insatser är ökad kunskap om cannabis bland unga och personer i deras omgivning som förmedlas sakligt och av trovärdiga avsändare, restriktiv lagstiftning och en tillgänglig vård med ett icke stigmatiserande bemötande av vårdsökande. Dessutom bör vården samordnas så att unga inte bollas mellan olika vårdgivare.

Bakgrund

Cannabisbruk innebär en ökad risk för ohälsa och sociala problem (1). Studier har visat att det finns ett samband mellan cannabisanvändning och schizofreni och att cannabisanvändning ökar risken för tidig död (2). Dessutom är cannabisanvändning relaterat till negativa konsekvenser för kognitiva funktioner, särskilt bland dem som debuterar under tonåren (3). Exempel på funktioner som kan påverkas negativt av cannabis är språklig förmåga, logisk analytisk förmåga och minne (4). Risken för att utveckla cannabisberoende ökar med användningsfrekvensen och beräkningar indikerar att 10 till 20 procent av dem som använder cannabis dagligen utvecklar ett beroende (5). Dessutom finns indikationer på att cannabismarknaden i Sverige är kopplad till vapenvåld och organiserad brottslighet, inte minst i sociodemografiskt utsatta områden (6). Denna verksamhet innebär en akut risk för skador och även dödsfall.

Internationellt har på senare tid en mindre restriktiv inställning till cannabis manifesterats i avkriminalisering av cannabisbruk och i vissa länder legalisering av produktion och försäljning. Även i Sverige kan vi se en mindre negativ attityd till drogen och ett ökat bruk bland unga (7–12). En nationell enkät som genomfördes av Folkhälsomyndigheten år 2018, visade att 17 procent av kvinnorna och 25 procent av männen i åldrarna 16 till 29 år i Sverige någon gång har testat cannabis (12).

För att förebygga kortsiktiga och långsiktiga negativa folkhälsoeffekter av cannabis behövs effektiva förebyggande insatser och en fungerande vård. Kunskapen om vilka insatser som fungerar förebyggande är dock begränsad. Det framgår i en rapport om forskningsläget gällande interventioner för att förhindra alkohol- och drogmisbruk bland unga, som Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) publicerat (13). SBU:s genomgång av forskningslitteraturen visade att många av de insatser som unga tar del av saknar effektutvärdering. Genomgången visade också att de manualbaserade program som utvärderats, haft små eller mycket små effekter. Forskning om möjliga orsaker till narkotikabruk visar emellertid att attityder och riskmedvetenhet påverkar huruvida någon väljer att använda cannabis eller inte (14, 15).

Svenska gymnasieelever har under senare år ändrat sin uppfattning om cannabisanvändning. Nu tror de att de fysiska och psykologiska riskerna är lägre än förr (11), och samtidigt tyder internationell forskning på att ungdomars inställning till cannabis blivit mer tillåtande (8). Därför är det viktigt att undersöka ungas attityder till, och riskmedvetenhet om, cannabisbruk och hur dessa kan påverkas genom implementering av preventiva insatser – som i kombination med lagstiftning och polisiära åtgärder kan förebygga ohälsa och lidande.

I syfte att fylla viktiga kunskapsluckor kring cannabis, samt formulera förslag till åtgärder för att förebygga cannabisbruk och dess skadliga konsekvenser för individ och samhälle, har Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin (CES) och Centrum för psykiatriforskning (CPF) vid Karolinska Institutet och Region Stockholm tillsammans initierat ett tvärvetenskapligt forskningsprojekt som innefattar en rad studier med olika fokus och metodik. Den här studien utgör den tredje delrapporten i detta projekt, och syftar till att få en djupare förståelse för unga vuxnas attityder till cannabis och relaterade ämnen, så som information, lagstiftning och vård. För en utförligare redovisning, se STAD-rapport nr. 71 ”Ungas uppfattning om cannabis – en intervjustudie bland brukare och icke-brukare” (16).

Metod

För att uppfylla syftet med studien använde vi en kvalitativ studiedesign. Vår forskargrupp genomförde individuella djupintervjuer med personer i åldrarna 18 till 29 år som bor i Stockholms län, via den digitala mötestjänsten Zoom.

Deltagare och procedur

För rekrytering till studien valde vi metoden ändamålsenligt urval. Detta för att säkerställa att både personer som testat respektive inte testat cannabis, kvinnor respektive män, samt boende i stadsdelar och kommuner med en medelinkomst för den vuxna befolkningen under respektive över genomsnittet inkluderades i studien. Vi tog kontakt med potentiella deltagare via sociala medier (Facebook och Instagram), psykiatriska kliniker, Polisregion Stockholm, föreningsliv, i samband med STAD:s utbildningar samt via våra egna nätverk. Personer som visade intresse för att delta i studien informerades om vad detta innebar och hur insamlade data kommer att hanteras och presenteras. Informerat samtycke dokumenterades innan intervjuerna genomfördes. För att uppnå mättnad i intervjumaterialet, det vill säga att fler intervjuer inte kan förväntas ge någon ny information, inkluderades slutligen 32 personer i studien (17). Bakgrundsinformation om deltagarna presenteras i tabell 1.

Tabell 1. Bakgrundsinformation om informanterna som deltog i studien

		Antal	Andel (%)
Ålder	18–25 år	21	66
	26–29 år	11	34
Kön	Kvinna	15	47
	Man	17	53
Socioekonomi för bostadsområde	Socioekonomi under genomsnitt	14	44
	Socioekonomi över genomsnitt	18	56
Erfarenhet av cannabisanvändning	Testat/Brukar	22	69
	Ej testat	10	31

Tabell 1 visar att gruppen med informanter bestod av 15 kvinnor och 17 män (varav åtta respektive 13 testat cannabis), 21 personer i åldrarna 18 till 25 år och 11 personer i åldrarna 26 till 29 år, 14 personer boende i kommuner eller stadsdelar med en medelinkomst under medelsnittet, samt 22 personer som testat cannabis och 10 som inte gjort det.

Semistrukturerade intervjuer

På grund av pandemin, genomfördes intervjuerna digitalt via mötestjänsten Zoom och med hjälp av semistrukturerade intervjuguides. Intervjuguiderna utarbetades och

anpassades för olika kategorier av informanter. Exempelvis ställdes delvis olika frågor beroende på om informanten testat eller inte testat cannabis. Frågorna omfattade

- egna erfarenheter av cannabisbruk
- syn på risker med bruk
- orsaker till bruk eller orsaker till att avstå från bruk
- synen på svensk narkotikalagstiftning och politik
- information om cannabis som förmedlas i samhället
- vård och behandling för cannabismissbruk (se bilaga 1).

Intervjuerna tog i genomsnitt cirka 30 minuter att genomföra. De spelades in och transkriberades sedan ordagrant.

Innehållsanalys

För att analysera intervjumaterialet använde vi en kvalitativ innehållsanalys och ett gruppbaserat arbetssätt för att säkerställa resultatens tillförlitlighet (18–20). Två personer i forskargruppen läste upprepade gånger igenom intervjumaterialet och sökte efter meningsbärande utsagor. Utsagorna kodades och grupperades i kategorier i ett kodschema som diskuterades med en tredje forskare. Efter att enighet angående kodningen uppnåtts, sammanställde vi resultaten och valde ut illustrativa citat för att konkretisera de aspekter som genererats i analysprocessen.

Etik

Studien är godkänd av Etikprövningsmyndigheten (dnr. 2020-05669).

Resultat

Resultatet presenteras i följande stycken i enlighet med de kategorier som identifierades i innehållsanalysen:

- riskmedvetenhet
- skäl att bruka
- skäl att avstå
- syn på information (inkl. syn på avsändare av information och hur informationen ges)
- syn på lagstiftning
- syn på vård.

Citaten presenteras inom citationstecken följt av kön och ålder på informanten.

Riskmedvetenhet

Upplevelsen av riskerna med cannabisbruk varierar mellan informanterna. Det gör även attityden till om bruk bör undvikas helt eller delvis för att undgå negativa konsekvenser kopplade till drogen. Många informanter uppfattar att cannabis innebär någon form av hälsomässig eller social risk, men många saknar grundläggande kunskaper om drogens negativa effekter.

”Alltså, jag kan alldeles för lite om de här hälsoskålen. Jag vet egentligen inte exakt hur det påverkar kroppen och sånt, så att där vet jag inte. Men om det finns skadliga effekter så skulle väl det vara en sak, och sen just den här risken att fastna i något slags missbruk om det är beroendeframkallande, det är väl någon slags skadlig hälsoeffekt då.”

Man 27 år

En del informanter har fått information om risker som är förknippade med droger genom skolan, exempelvis om hur cannabis påverkar hjärnan och kroppen. Andra informanter kan inte minnas att de fått någon cannabisrelaterad information i skolan över huvud taget.

”Jag har faktiskt inget sånt direkt minne av det [droginformation i skolan], nej. Det har vi säkert haft, men det är ingenting jag kommer ihåg. [...] Jag har väldigt dålig koll på cannabis och droger över lag.”

Kvinna 27 år

En del av de informanter som mindes skolinformationen, upplever den som mindre trovärdig på grund av att skolan förmedlade ”skräckscenarier” kring droganvändning. Flera informanter har i stället tagit del av information från bekanta och via media samt bildat sig en uppfattning om risker utifrån egna och kamraters upplevelser.

”Jag har sett bekanta som överanvänder och man ser hur det [cannabis] påverkar de personerna negativt på olika sätt. Till exempel att de blir ganska långsamma, reaktionsförmågan blir inte bättre direkt. Det känns inte som

att det är en positiv effekt, i alla fall inte de som överanvänder det.”

Kvinna 28 år

Några informanter nämner att cannabis kan leda till psykos, och ett fåtal har själva upplevt obehagliga överklighetskänslor i samband med cannabisbruk. En av informanterna berättar dessutom om bestående symtom flera år senare.

”Men det var så här överklighetssymtom, typ att man uppfattar världen på andra sätt. [...] Sånt kan jag få fortfarande få [...] Det kan komma lite när...kommer mest under stress, när jag är stressad om något.”

Man 18 år

Andra observationer bland informanterna handlar om cannabisbrukande vänner eller bekanta som verkar deprimerade, saknar initiativförmåga eller hamnat i ett allvarligt beroende.

”Jag har träffat folk som har rökt på mycket och det har varit väldigt svårt att kommunicera med dem [...]. Den uppfattningen jag har fått är att man inte orkar ta tag i grejer, att utvecklingen stannar upp lite grann.”

Kvinna 27 år

”En av mina före detta bästa kompisar började bruka [...] och det hade så förödande konsekvenser! [...] Hon blev verkligen ”addicted” [...] Hon kunde verkligen inte andas utan det där [cannabis].”

Kvinna 19 år

Risken att cannabisbruk leder till användning av andra droger lyfts också fram av flera informanter. En av dem berättar om ett eget drogmissbruk som inleddes med en cannabisdebut i de tidiga tonåren. Ytterligare en informant berättar att flera av hans kamrater faktiskt dött till följd av drogmissbruk, vilket bidragit till att hen själv avstår från att använda cannabis eller andra droger. Trots att informanterna gjort egna iakttagelser av negativa effekter, har en majoritet av dem testat cannabis och alla känner åtminstone en person som har testat eller använder drogen mer frekvent. De flesta uppfattar att cannabisbruk är vanligt i befolkningen, framför allt de som själva använder cannabis, vilket grundas på egna observationer i omgivningen snarare än på officiell information.

”Det [cannabisbruk] är vanligt. Det är jättevänligt. Alltså grannen under oss, de kickar hela tiden.”

Man 19 år

De informanter som testat cannabis har i regel använt drogen flera gånger sedan debuten, och många känner personer som använt cannabis under längre tid. En del ser inte några påtagliga risker med cannabis alls.

”Jag personligen ser väl lite på cannabis som alkohol. På så sätt att för mycket av det är absolut inte bra, på samma sätt som för mycket av alkohol inte är bra.”

Kvinna 23 år

Några informanter har genom egna erfarenheter eller observation av andra, dragit slutsatsen att det gått bra att kombinera cannabisbruk med jobb, skola och annat vardagsliv. Det kan eventuellt minska upplevelsen av risker förknippade med drogen.

”Jag kände personer som gjorde det [använde cannabis] regelbundet, varje vecka, och samtidigt klarade sina studier jättebra [...]. De fick A-betyg på allt [...]. Så de hade A och mådde jättebra.”

Man 20 år

Skäl att bruka

De skäl för att bruka cannabis som informanterna beskriver varierar en del, men några är återkommande. För de informanter som själva använt cannabis framstår inte bruket alltid som ett planerat val, utan som något som hänt när möjligheten uppstått. Det verkar som att den sociala miljön och sammanhanget är av betydelse eftersom flera av informanterna beskriver tillgänglighet som ett skäl till användningen – att cannabis i något sammanhang blivit tillgängligt och att de då har provat. Det framstår inte som att man köper cannabis själv första gången man använder det, utan att man blir bjuden.

”En av mina kompisar hade bott i Kanada och han hade rökt cannabis då i tonåren. Och det var inte någonting jag hade varit intresserad utav innan dess. Men jag vet inte, han var en del utav det där kompisgänget och sen så tror jag att han hade fått tag på det på något sätt.”

Man 29 år

Några beskriver också att cannabis är en del av det sociala livet och att det bidrar till en lugn och mysig stämning.

”Jag har bara positiva erfarenheter. Jag tycker att det är mycket ... Det har mycket trevligare och liksom ... ja, men lugnare och mysigare häng när man har använt cannabis ”rather than” alkohol, till exempel. Det blir mycket mer av en...att sitta hemma och skratta och prata och kanske kolla film eller något sånt och...”

Kvinna 22 år

Positiva effekter av cannabis upplevs även på egen hand och på olika sätt. En av informanterna uttryckte två typer av positiva känslor så här:

”Jag blir uppåt och glad och peppig och känner mig smart och klok och stark och vill hitta på någonting, göra någonting kul, ta en tripp. Typ kanske gå på en promenad eller måla eller så. [...] Jag mer blir trött och dåsig och seg, men inte på något negativt sätt utan jag blir lite sömnig, lite gosig, lite mysig. Jag typ kanske vill kolla på en film eller skapa någonting i lugn miljö. Så att jag får två olika effekter, skulle jag säga.”

Kvinna 19 år

Överlag tycks de unga uppleva att cannabis är lätt att få tag på. Även om de köper drogen själva går den alltid att få via någon. Flera av informanterna beskriver att cannabis används i sociala sammanhang, men ofta i mindre sällskap. Cannabis framstår inte som en partydrog som förhöjer en festlig stämning, utan snarare som någon som skapar en avslappnad stämning när man hänger med vänner, enligt informanterna.

”Ja, det är trevligare i mindre sällskap, mindre sammanhang, tryggare miljöer, när man är färre, det är då det är trevligare.”

Man 29 år

Flera informanter beskriver också skäl till att bruka cannabis som har mer med individen att göra, bland annat för att gå ner i varv, slappna av och lättare somna. Flera beskriver att använda cannabis är ett sätt att hitta lugn och få en skön känsla. De beskriver inte ruset som att verkligheten blir en annan, men att den blir lite distanserad och som att cannabis används just för att fly verkligheten.

”Då är det bara så här fly verkligheten lite, och känna sig avslappnade. Och inte tänka på mycket på vad som händer. En flykt, liksom.”

Kvinna 23 år

Användningen av cannabis kan också botten i psykisk ohälsa, till exempel när det blir ett sätt att hantera eller reducera ångest och som ett sätt att få sova.

”Ja, jag kan väl tänka mig att det är...kan ha en lugnande effekt och vara skönt. Skönt att komma ifrån jag vet inte, verkligheten lite grann. Kanske kan vara lite ångestdämpande.”

Kvinna 27 år

Ett annat återkommande skäl att testa cannabis verkar vara nyfikenhet och, som vi nämnde tidigare, inte något som planeras i förväg utan som görs i stundens ingivelse och när möjligheten finns.

”Som med mig där, när vi var i Köpenhamn, det var en rolig grej. Och man... Jag är så pass nyfiken så jag tycker det är kul att testa, men jag vet att det är jättedumt också men...”

Man 24 år

Flera av informanterna uppfattar inte cannabis som något farligt, vilket också är ett skäl att bruka drogen. Man ser cannabis som något som tillför någonting snarare än att se riskerna.

”Men jag har väl tänkt mycket för att jag inte har sett det som en tung drog, eller jag ... vissa människor ser inte cannabis som en drog alls, i mitt umgänge. De ser det som ... nästan som att röka en cigarett.”

Man 24 år

Skäl att avstå

Informanterna beskriver flera skäl för att avstå från cannabisbruk. De mest centrala av dessa är risken för hälsomässiga och sociala problem (t.ex. psykisk ohälsa), samt kopplingen till organiserad brottslighet. Även rädsla för att tappa kontrollen och brist på intresse uppges vara skäl att avstå, både bland de som testat cannabis och de som aldrig gjort det.

”Jag har inget som helst intresse av att konsumera cannabis, så jag känner väl snarare att ja, det är någonting som jag vill ta avstånd från.”

Kvinna 27 år

En annan anledning att fortsättningsvis avstå cannabis, är att man upplevde en avsaknad av effekt i samband med att man testade drogen första gången.

”Jag kände faktiskt knappt någonting. Det var väl att man skrattade lite mer kanske men jag kände inget, jag tyckte det var helt värdelöst.”

Man 24 år

Cannabisanvändning tycks bli mindre attraktivt med stigande ålder. Ansvar för barn, arbete och andra konkurrerande aktiviteter är orsaker som bidrar till det. Dessutom minskar känslan av att det är coolt att använda cannabis när man närmar sig 30-årsåldern. Två av de äldre informanterna uttryckte följande angående detta:

”Oh ja, absolut. Det finns många skäl att inte använda [...], vissa jobb kräver att man är ren.”

Man 29 år

“Jag tror att nu när vi börjat bli lite äldre, kommer upp i 30-årsåldern så där, några av oss i alla fall, börjar få barn och så, så är det...jag tror att det [cannabisbruk] är någonting som blir mindre och mindre vanligt.”

Man 29 år

En av de yngre informanterna betonade vikten av att ha ett arbete och känna sig delaktig i något större, som något att främja för att motverka cannabisbruk.

”Jag tror, om man ger folk något att göra så skulle de slippa kriminalitet och kanske inte röka. För man gör saker ibland när man inte har något att göra, så man gör dumma saker. Jag tycker, om man skaffar jobb till människor så kan man lösa stora problem i deras liv [...] Att man känner sig effektiv, man deltar i något större, man ger positiva effekter till världen. Jag tycker att det här är det bästa man kan göra för människor, för att förbättra deras liv.”

Man 20 år

Stöd från närstående tycks också viktigt, enligt vissa informanter. Att till exempel en partner, förälder, vårdnadshavare eller ett syskon ställer krav på avhållsamhet, kan vara en anledning till att avbryta ett pågående bruk eller missbruk.

”Det [skäl att sluta bruka cannabis] skulle väl vara att tjejen vill att vi ska sluta.”

Man 24 år

Den svenska lagstiftningen, som förbjuder eget cannabisbruk och övrig hantering, uppfattas av de flesta som en framträdande anledning att själv avstå från bruk. Lagstiftningen uppfattas även en omständighet som hindrar folk i allmänhet från att använda cannabis.

”För jag tror att hade det varit lagligt, då hade problematiken blivit mycket större och vi hade fått ett samhälle där alla varit missbrukare och det hade inte blivit bra i slutändan, tänker jag.”

Kvinna 23 år

Utöver de negativa konsekvenserna, som eventuellt stigma och påföljder kopplade till förbudet utgör, tycks lagförbudet också fungera som en signal om att cannabis är farligt.

”Det är lätt att fastna och då blir man beroende och då är det jättesvårt att sluta [...] och då kan man tänka sig att varför är den olaglig? Jo, det är väl för att det är lätt att fastna.”

Man 21 år

Ytterligare en anledning att inte använda cannabis är att det kan upplevas dyrt att skaffa.

”Ja, alltså, det [cannabis] är ekonomiskt dyrt. Jättedyrt.”

Man 20 år

Ett par av informanterna lyfter fram att en bristande förmåga att finansiera eget bruk, kan leda till både misshandel och att köparen själv ser sig tvungen att börja sälja.

”Det kan vara vissa konflikter mellan köparen och langaren, att om man inte har pengarna så kan det hända att langaren misshandlar dig, eller värre.”

Man 21 år

”Och problemet här är att man kan väldigt lätt bli...komma in i det, och fastna. Så att om man inte har de här ekonomiska möjligheterna, om man inte är kapabel ekonomiskt att betala och man fastnar, då kan det leda till jättekatastrofala påföljder. Som man kan bli kriminell, man kan bli en del...ja, ett gäng, och sälja och köpa.”

Man 20 år

Syn på information

I intervjuerna framkom många synpunkter på den information om cannabis som samhället tillhandahåller, hur den kan utformas och vem som bör vara avsändare.

Tillgång och tillgänglighet

Överlag upplever informanterna att de inte fått någon information om cannabis från samhällets sida. Få minns någon information som delgetts dem i skolan, och om de fått information så har den inte varit tillräcklig.

”Alltså jag tycker typ inte man får så mycket information, om jag ska vara ärlig. Det är mest...alltså skolan tar inte upp någonting alls, tycker jag...”

Kvinna 23 år

Flera informanter beskriver också att information finns, exempelvis på olika myndigheters webbplatser, men att man måste söka den själv. De upplever inte att problemet är avsaknad av information, utan snarare att det finns en svårighet för vuxna att nå ut till unga människor.

”För att jag tänker så här...allting står ju. Om man går in på någon myndighets hemsida så står ju det där. Men alla kanske inte tar det aktiva valet att gå in och kolla...”

Kvinna 23 år

”Jag vet inte, jag tror att det är svårt...eller jag tror att det är en svår grej över huvud taget, att...eller nå ut till ungdomar, för de tänker mer att de är odödliga och att man inte ska lyssna på vuxna och sånt där.”

Man 24 år

Några informanter nämner att det finns ett behov av mer information om cannabis.

”Ja, det skulle väl...det skulle vara bra. Jag tror det är många som inte har koll, eller som sagt, jag har inte koll på vad cannabis gör med en, helt hundra, eller jag är inte så insatt i...Jag har aldrig varit intresserad av droger, men det...jag kan tänka mig att det är bra att veta om droger...”

Man 24 år

En informant beskriver att det finns ett tabu kring samtalet om cannabis och narkotika generellt, att det är ett svårare ämne att beröra än exempelvis alkohol som är en mer accepterad drog. När inte riskerna med cannabisbruk diskuteras finns risken att de unga själva bedömer den utifrån att det kanske känns coolt att testa eller att man rör sig i kompisgäng där det är vanligt.

”...ja, men att det är fortfarande lite så tabubelagt kanske. Och att vi pratar inte om det så mycket som vi skulle behöva [...] Och jag tror att det är många mer som bara ser så här: ”Åh, det är väl en kul grej.” Så jag tror det är väldigt få som förstår innebörden av det, och riskerna. Så det informativa tänker jag absolut kan förbättras på...”

Kvinna 23 år

Budskap

Några nämner också en slags misstro mot vuxenvärlden. De menar att all information om cannabis inte synliggörs, att vuxenvärlden enbart vill lyfta de negativa aspekterna i syfte att förhindra cannabisbruk. En uppfattning som framkommer är att den informationen från samhället, exempelvis i skolan, är till för att skrämmas och avskräcka från bruk, vilket även berörts tidigare in rapporten. Informanten menar att det fungerar för yngre ungdomar, men när de blir lite äldre och kanske har kompisar som testat cannabis eller själva gjort det, ifrågasätts trovärdigheten i den information de fått. Informanterna efterfrågar fakta och tydlighet om cannabis, exempelvis kring grad av farlighet vid användning och om vad som händer i kroppen när man gör det.

”Ja, jag tror att folk behöver information...korrekt information om det, tror jag är viktigt. Och att den inte är moraliskt laddad och att det är väldigt tydligt att det här är de negativa effekterna som finns. Och att det är ganska...ja, objektivt...med så goda forskningsunderlag som möjligt, att visa de negativa effekter som det kan ge. Men problemet är det att man visar...är man pratar om det där, så pratar man aldrig om... [...] så kan man inte säga att ”det är 90 procent chans att allting går bra för dig ändå”, utan man lyfter så klart upp de procentandelar där det går dåligt.”

Man 29 år

En informant nämner att samhällets nolltolerans mot narkotika skapar problem i kommunikationen, att det saknas öppenhet.

”Jag tror att det är väldigt svårt för myndigheter att verka trovärdiga i kommunikation utåt om man har den formen utav nolltolerans kring narkotika, faktiskt. Så jag är inte säker på om det här är ... om jag ska vara helt ärlig, jag är inte säker på att det är ett problem som ligger i kommunikationen, utan jag tror att det är problem som ligger i lagstiftningen, om jag ska vara ärlig.”

Man 29 år

Några informanter lyfter att det finns behov av information om hur man på ett säkert sätt kan använda cannabis. Det tyder på en så kallad "harm reduction-inställning", vilket innebär att försöka reducera skadeverkningar hos personer som använder cannabis snarare än att få dem att helt sluta använda drogen. De vill exempelvis veta vilka mängder som kan användas utan att alltför skadliga effekter uppstår, säkra sätt att använda cannabis och om vad som kan hända.

"Man vill ändå veta typ... innan man börjar använda... när man ska testa är det alltid bra att veta vad man är på väg in i..."

Kvinna 19 år

Några informanter menar att många unga får information och bildar sina intryck av cannabis genom musik, filmer, tv och sociala medier. En risk med att hämta information om cannabis och andra droger via populärkultur, är att man kan få en felaktig eller glamoriserad bild av vad det innebär och att man inte bedömer riskerna på ett adekvat sätt. Risken är att artister uppfattas som tuffa och coola, att cannabis normaliseras och glamoriseras och på det sättet riskerar att locka in unga i ett bruk.

"Det känns som att barn lär sig mer om droger från filmer och att alla hiphopkillar...ja, men de ser upp till alla de här killarna som rappar i dag och har ansiktstatueringar och det är videos med droger och sånt där. Då blir det...jag tror småbarn och ungdomar får helt fel bilder av droger."

Man 24 år

Avsändare

Under intervjuerna blir det tydligt att avsändaren av information om cannabis är viktig för hur unga uppfattar den. Informationen behöver komma från en trovärdig avsändare som vet vad den pratar om, vilket enligt informanterna tycks betyda någon med egen erfarenhet av drogen.

"Avsändaren tror jag är A och O. Och det kan också vara att ... antingen att man kör runt på det spåret, att ta någon som har erfarenhet. Men sen också då kanske kompensera med en person i föreläsning som är känd av något slag, som de här personerna ser upp till."

Kvinna 23 år

Flera av informanterna återkommer till att den som bäst kan berätta om cannabis är någon med egen erfarenhet. Vår tolkning är att det dessutom ska vara någon som det gått illa för och som kan berätta om det och om vägen tillbaka, snarare än någon som testat cannabis en enstaka gång.

"Jag tror de lyssnar mer på om det hade varit en som kanske är 30, 35 och är före detta drogmissbrukare men har tagit sig ur det, och att de berättar sina upplevelser."

Man 24 år

Det framkommer att det är viktigt att informationen är trovärdig, faktabaserad och kommer från en trovärdig aktör. I intervjuerna lyfts framför allt två typer av aktörer som anses vara det. Dels någon med egen erfarenhet, som tidigare nämnt, dels någon med viss auktoritet, såsom forskare, lärare, polis eller även föräldrar.

”Så kanske egentligen att man informerar lite mer i skolor och så.”

Kvinna 23 år

I intervjuerna lyfts föräldrarnas ansvar och roll. I samband med detta nämnde en informant en viktig aspekt som handlar om att alla har rätt till samma och likvärdig information oavsett var man bor och var man kommer ifrån.

”Ja, egentligen är det föräldrarnas ansvar. Men jag tänker att alla föräldrar kanske inte gör det. För jag är inte ... jag är inte etnisk svensk, och mina föräldrar kanske inte heller helt hundra vet vad cannabis är specifikt. Så det tycker jag ändå typ att skolan borde kunna ta lite ansvar för, egentligen. Så att alla barn med olika etniciteter får lära sig.”

Kvinna 23 år

Informanterna tar också upp att det finns fördelar med en neutral avsändare, att det exempelvis inte ska vara den egna läraren som tar upp ämnet cannabis. Att personen som förmedlar information om cannabis inger förtroende och vet vad den pratar om, är av största betydelse.

”Det jag tänker är att det hade varit bäst att ta in en neutral avsändare som då informerar om det. Så att det inte blir att, ja, men Gunilla som har engelskan och svenskan ska börja prata om cannabis. Då tror jag att det blir så här: ”Ja, men vad vet hon?”, och du vet lite den attityden...”

Kvinna 23 år

Informationsöverföring

Något som återkom var att samarbeten med influerare (influencers) i sociala medier kan vara en metod för att nå ut med cannabisinformation till ungdomar. Exempelvis skulle myndigheter kunna etablera sådana samarbeten.

”Det är många som har influencers som förebilder. Så och egentligen typ att man kanske kan utbilda influencerna så att de kan ge ut bra information så...”

Kvinna 23 år

En informant nämner också vikten av att ha en öppen dialog, att ungdomar ska kunna känna att de ungas erfarenheter tas i beaktande.

”Men ändå försöka mer upplysa och även så här uppmuntra till diskussion till då eleverna. Och kanske...ja, och utifrån dem och deras erfarenheter så här: ”Ja, men vad tycker ni? Vad känner ni då?” och ha det mer öppet...”

Kvinna 23 år

Under intervjuerna tog vi upp olika aspekter av information med informanterna. Dels pratade vi om information som kan få ungdomar att avstå från att prova cannabis, dels information som skulle kunna få den som använder drogen att sluta. Vårt intryck är att de hade lättare att prata om information som kan hindra unga från att testa, men att det finns en skepsis kring att information kan få någon att avstå. Skepsisen är ännu större kring att information skulle kunna få någon att sluta använda cannabis om den redan börjat.

”Nej. Det tror jag inte. Jag tror att man måste bestämma sig själv för att kunna sluta, det är inte upp till någon annan. Jag kan bara tänka på mig själv. För att jag röker ju. Om någon annan skulle säga till mig ”sluta rök cigaretter”... De är inte som att jag skulle sluta för att någon säger ... jag vet vilka hälsorisker som finns med att röka, och ändå fortsätter jag. Så det måste komma från mig själv om jag vill sluta. Och så tror jag att det är med cannabis också.”

Kvinna 23 år

En informant reflekterade över svårigheten att nå ut med information kring cannabis, att många har sina egna åsikter och om man använder cannabis så är det den egna erfarenheten som väger tyngst.

”Jag tror att det är väldigt svårt att prata som en auktoritet på det här och få folk att lyssna. Det är svårt.”

Man 29 år

Syn på lagstiftning

Kunskapen om hur lagstiftningen om cannabis och andra droger är utformad, varierar bland informanterna. De flesta tror dock att det är förbjudet att använda cannabis. Förbudet uppfattas av de flesta som avskräckande och ett skäl att avstå, vilket också beskrivits tidigare i rapporten.

”Med tanke på att det är förbjudet så är det faktiskt folk som inte har de här kontakterna [kontakter med säljare] och då blir det svårare. Även om det [förbudet] inte hindrar alla så hindrar det fortfarande en del personer.”

Man 29 år

Även personer som generellt har en positiv eller neutral inställning till cannabis och inte avstår från bruk av hälsomässiga eller andra sociala skäl, kan hindras av lagstiftningen, enligt informanterna.

”Jag skulle personligen aldrig testa det [cannabis] i ett land där det inte är lagligt.”

Kvinna 23 år

En del unga verkar ”passa på” att testa eller bruka cannabis vid utlandsvistelser. En av informanterna som arbetat vid ett charterresebolag berättade om svenska kollegor som använde cannabis i ett turistland i södra Europa.

”Under min första säsong var det lite mer mixat, men under [del av land]-säsongen så var det...då var det mest svenskar och engelsmän [som använde cannabis].”

Kvinna 23 år

Medvetenheten om att man kan bli registrerad som lagöverträdare och kanske hindras i sina framtidsplaner kring yrke och arbete, tas också upp som ett hinder för cannabisbruk. En del tror också att ännu strängare lagstiftning skulle göra förbudet mer effektivt i att hindra personer från att använda cannabis.

”Så att det är jättejättesvårt tycker jag. Men jag tror mycket på i så fall hårdare straff, att det blir...ja, men jag har något verkligt att förlora på att

göra så här. Och är det så att man åker dit någon gång och får väldigt stora böter eller vad det nu kan vara, då kanske man tänker till till nästa gång, att 'okej, men det var jävligt dumt och jag kommer inte göra om det, för det är inte värt det'."

Kvinna 23 år

Ett fåtal av informanterna tror dock inte att förbud hämmar cannabisbruk över huvud taget. Någon menar att förbudet till och med kan verka triggande för normbrytande beteende, och enligt flera informanter testar många ungdomar cannabis på resor och utomlands.

"Vi var som sagt i Christiania, och där i Köpenhamn, så var det [att testa cannabis] mer som en rolig grej när jag var där med mitt kompisgäng."

Man 24 år

Synen på huruvida det är bra med ett förbud mot cannabisbruk, oavsett uppfattning om hur effektivt förbudet är, varierar också mellan informanterna. Många menar att det är bra att cannabis är förbjudet. Det gäller även en del av de informanter som själva testat drogen.

"Alltså förbud är jag egentligen för på något sätt."

Man 29 år

Flera informanter förespråkar dock att cannabis avkriminaliseras och en del även legaliseras. Motiveringen för detta är bland annat att undvika stigma vid behov av vård. En av informanterna uppfattar att en "prick i belastningsregistret" är ett väl hårt straff för att ha testat cannabis. Andra skäl till avkriminalisering eller legalisering som lyfts i intervjuerna, är att det kan förhindra att brukare hamnar i problem relaterade till cannabishandel. Bland annat problem som uppstår när de tvingas till kontakt med langare som de hamnar i konflikt med eller som försöker sälja på dem "tyngre" droger.

"Det [förbudet] har inte stoppat någon av dem jag känner. Det har bara lett till att de kommit till "sketchigare" människor. Sådana som också säljer metamfetamin [...]. Du kommer i kontakt med mycket tyngre saker på grund av att det [cannabis] är olagligt. [...] Jag skulle gärna se att det legaliserades."

Kvinna 22 år

Ett par informanter lyfter även risken att cannabisförbudet kan främja den organiserade brottsligheten.

"Alltså, det verkar som att den organiserade brottsligheten, de här gängen, en del av deras verksamhet bygger på försäljning av cannabis och så. Mitt gym till exempel, där har jag sett folk bära in väskor och lämna i skåp och sånt som har luktat väldigt mycket sen, och så har polisen kommit och gjort razzia där och hittat massa cannabis."

Man 27 år

Andra skäl för legalisering, enligt informanterna, är att det ger staten bättre kontroll på cannabisbruket och även att det genererar skattepengar som kan användas för att förstärka vården.

”Om man gör det [cannabisförsäljning] till ett ”systembolag” kommer det öppna upp för jobb och att pengarna går till något vettigt, alltså inte till kriminella grupper, utan till att kanske utveckla antiberoende-center.”

Kvinna 19 år

Syn på vård

Enligt intervjuerna upplever informanterna att unga personer sällan söker vård för cannabisbruk. Och om de gör det, sker vårdsökandet i ett sent skede, när något gått fel så att man blivit rädd eller för att man blivit tvingad av exempelvis polisen. Tvång från den egna familjen kan också vara en anledning till att unga söker vård.

”Min gissning faktiskt är att det går ganska långt innan folk söker vård, därför att på det stora hela så är det väldigt...det är extremt stigmatiserat och man kan råka jäkligt illa ut, rent juridiskt...”

Man 29 år

De informanter som använt cannabis och fastnat i ett missbruk – även av andra droger – beskriver att det är väldigt svårt att hjälpa en person när det gått så långt.

”Så det är så här, jag tror där ... jag tror det är jättesvårt att hjälpa en som är så långt gången, för då är hjärnan så pass förstörd så jag vet inte hur man ska ... Då har du defekter hela livet, då blir man inte frisk, tror jag. Jag tror att det är kört, vid ett stadie så är det kört. [...] ...då är det svårt att hjälpa. Ja, det går, men jag tror det är väldigt svårt att hjälpa folk då.”

Man 24 år

En annan bidragande orsak till att unga inga inte söker vård för cannabis, verkar vara ett missnöje med bemötandet inom vården. Motståndet att söka hjälp tycks förstärkas av den känsla de unga har inför vården och det bemötande som vården ger. Informanterna beskriver att de upplever att det finns en stigmatisering inom vården som är sammanlänkat med cannabisbrukare.

”Läkare ser en som en missbrukare [...] det är mer det som folk är rädda för vad jag har sett [...] Just för att man ses inte som sjuk om man är missbrukare... man ses som [...] ja men olaglig inte sjuk”

Kvinna 28 år

Oviljan att söka vård har också att göra med att man kanske inte få den hjälp man har rätt till utan i stället bli hänvisad till beroendevården. Det riskerar att göra att personen inte söker hjälp alls.

”Jag blev [på vårdcentralen] nekad vanlig samtalsterapi för att jag erkände att jag hade tagit droger. Då var det bara ”out”.”

Man 24 år

Just samsjuklighet och behovet av att kunna behandla både psykisk ohälsa och cannabismissbruk, berörs av flera informanter. En del beskriver mer positiva erfarenheter än de som framgår av citatet ovan.

”Jag vet om några som röker cannabis hyfsat ofta, eller gjorde det förut. Och de sökte inte vård för det, utan i stället sökte de vård för ... alltså hos en terapeut, för sina psykiska problem [...]. Specifikt en kille som fick vård av

terapeut, och så slutade han bruka cannabis, och han blev nykterist ett tag också. Så nu mår han mycket bättre, och är verkligen mycket, mycket bättre och har bättre relation med sina föräldrar och allting. Men jag tror att det var väldigt bra för honom att få hjälp för alla olika typer av problem.”

Man 18 år

Diskussion

Ungas attityd om cannabis

Syftet med den här studien var att få en djupare förståelse för unga vuxnas attityder till cannabis och relaterade ämnen, såsom information, lagstiftning och vård, genom intervjuer med kvinnor och män i åldrarna 18 till 29 år i Stockholms län. Ett mer specifikt syfte, som gäller det övergripande projektet inom vilket denna studie är en del, var att fylla viktiga kunskapsluckor om cannabis, samt formulera förslag till åtgärder för att förebygga cannabisbruk och dess skadliga konsekvenser för individ och samhälle. Intervjumaterialet genererar kunskap om följande områden med relevans för studiens syfte: riskmedvetenhet, skäl att bruka, skäl att avstå, syn på information, syn på lagstiftning och syn på vård.

Riskmedvetenhet inte givet hinder för cannabisbruk

Medvetenheten om risker i samband med cannabisbruk verkar vara ganska hög bland unga, även om detaljerade kunskaper om effekter ofta saknas och somliga ser få eller inga risker alls. I den mån unga ser risker med cannabis verkar det inte hindra ett stort antal från dem att prova drogen och att även använda den mer regelbundet.

I den här studien hade nära 70 procent av informanterna egen erfarenhet av cannabisbruk (dvs. åtminstone testat), och många vittnade om att drogen är vanlig i deras kretsar. En nationell enkät som genomfördes av Folkhälsomyndigheten år 2018, visade att 17 procent av kvinnorna och 25 procent av männen i åldrarna 16 till 29 år någon gång har testat cannabis (12).

Ett sätt att förstå resultaten är att när personer fattar beslut om att bruka cannabis eller inte väger man mellan upplevda fördelar respektive nackdelar, och att många är beredda att ta en viss risk.

Flera skäl att undvika cannabisbruk när man blir äldre

Informanterna ser en rad skäl att bruka cannabis kopplat till välbefinnande; det beskrivs som ett sätt att slappna av och kunna sova. Cannabisbruket sker också i samband med socialt umgänge. Skäl att avstå från bruk är, enligt informanterna, baserade på upplevd risk för negativa effekter på hälsa, socialt liv och ekonomi.

Åtaganden som följer med stigande ålder, så som ansvar för barn och jobb, lyfts fram som anledningar att inte bruka cannabis. Arbetsgivares syn på droganvändning och möjligheten att motverka det bland anställda på arbetsplatsen, kan vara ett sätt att förebygga cannabismissbruk och relaterade skador.

Viktigt med information från trovärdig avsändare

Informanterna upplever ofta att den information om cannabis som förmedlas i samhället är överdriven och förmedlad av avsändare som saknar trovärdighet bland unga. Information som förmedlats av skolan upplevs dessutom som bristfällig eller helt obefintlig. Avsaknad av cannabisinformation som upplevs som tillförlitlig leder sannolikt till bristande kunskaper och att unga lämnas ensamma med att forma ett förhållningssätt till drogen. Tidigare studier bland yrkespersoner som arbetar med ungdomar (kuratorer, fältassistenter, m. fl.), indikerar att ungdomars kunskaper om effekter av cannabisbruk är låg och att de därför kan ha svårt att fatta ett väl underbyggt beslut om att bruka eller avstå (21, 22).

Informanterna i våra intervjuer efterfrågar information som är neutral och faktabaserad och förmedlad av en trovärdig avsändare – gärna någon med direkt eller indirekt erfarenhet av cannabisbruk. Huruvida sådan information skulle höja riskmedvetenheten eller inte, kan inte vår studie svara på. I en tidigare studie, där personer som arbetar med ungdomar fick föreslå preventiva insatser för minskat substansbruk, föreslogs utbildning och information till både professionella som möter unga och till föräldrar (21). Det kan vara en väg att understödja de ungas informationsinhämtning och kunskap (22).

Förbud för minskat cannabisbruk

Många informanter anser att ett förbud mot cannabisbruk bidrar till att färre använder drogen. Att skaffa och använda cannabis är både stigmatiserat och riskfyllt, och därför är sannolikt att många som inte är väldigt motiverade eller upplever positiva effekter avstår i högre grad än om drogen varit laglig. De flesta informanterna tycker också att förbudet är bra och några menar att påföljderna för lagbrott borde skärpas. Cannabis är i dag lätt att få tag på och därför är tillgänglighetsbegränsande åtgärder en central fråga. Möjligen kan strategiska åtgärder och mobilisering av polis och rättsväsende ytterligare försvåra för de kriminella nätverk som i dag distribuerar cannabis. Dessa åtgärder lyfts även i en ny studie (23) och två färska rapporter (24, 25) om bekämpning av så kallade öppna drogsener i Stockholm.

Några informanter tror dock inte att förbudet hindrar bruk, och en del förespråkar avkriminalisering och även legalisering. De framträdande skälen till det är att personer som väljer att använda cannabis kan hamna i problem på grund av de kriminella sammanhang de kommer i kontakt med i jakten på drogen, och att förbudet göder kriminella nätverk. Dessa informanter anser också att kriminaliseringen av cannabisbruk gör det svårare att prata om bruk och missbruk i samhället och att överträdelser innebär "orimliga" konsekvenser och stigma.

Unga söker motvilligt vård för cannabisbruk

När det gäller synen på vård för cannabisbruk, är intrycket att kontakten med vårdinstanser sker motvilligt. Dessutom upplevs vården ofta som stigmatiserande och till föga hjälp, bland annat på grund av att psykisk ohälsa och missbruksproblem hanteras av olika huvudmän eller mottagningar. Det finns dock exempel på unga som fått hjälp av till exempel samtal med en terapeut och på det sättet mått bättre. I ett fall har informanten blivit av med sitt beroende, med hjälp av den vården. Således verkar det finnas verksamma insatser, men dessa måste organiseras så att unga inte bollas runt i vårdsystemet och till slut avstår från att ta emot hjälp.

Mer förebyggande insatser kan, enligt denna studie, ta sikte på att erbjuda konkurrerande sysselsättningar som gör det mindre intressant att använda cannabis. Detta är i linje med en tidigare studie där yrkesverksamma personer som arbetar med ungdomar fick föreslå preventiva insatser. Där föreslogs bland annat meningsfulla fritidssysselsättningar och ökat föräldraansvar (22). Det ökade föräldraansvaret bör framför allt gälla yngre och omyndiga brukare.

Styrkor och svagheter

Studien har en rad styrkor. Enligt vår kännedom har ingen liknande studie genomförts. Det vill säga, ingen tidigare studie har inkluderat intervjuer med både användare och icke-användare i åldersgruppen 18 till 29 år i Stockholms län och samlat kunskap om ungas syn på både risker och åtgärder för att förebygga cannabisproblem.

Det finns ytterligare styrkor med studien som bör lyftas. För det första baseras den på intervjuer med informanter med stor spridning beträffande kön, ålder, socioekonomisk bakgrund och erfarenhet av cannabisbruk. Detta har genererat ett rikt material där många aspekter av ungas attityder till cannabis kunnat belysas. För det andra har forskargruppen gedigen erfarenhet av narkotikafrågor, inklusive cannabis, både gällande hälsoaspekter och legala aspekter. Två av forskarna genomförde intervjuerna, vilket möjliggjorde kvalificerade intervjuer med relevanta följdfrågor. Vidare användes en teambaserad analysprocess för att säkerställa tillförlitligheten i resultaten.

Studien har också svagheter. En av dessa är att rekrytering på frivillig väg innebär en risk för urvalet blir på grund av att personer som vill delta på väsentliga punkter kan skilja sig från personer som avstår. I en intervjusituation finns dessutom en risk att informanten svarar på ett sätt som hen tror förväntas av den som intervjuar (26).

Slutsatser

Resultaten visar att förebyggande av negativa folkhälsoeffekter av cannabisbruk bör inriktas mot parallella insatser på flera nivåer i samhället. Exempel på sådana insatser är ökad kunskap om cannabis bland unga och personer i deras omgivning, förmedlad sakligt och av trovärdiga avsändare, restriktiv lagstiftning och en tillgänglig vård med ett icke stigmatiserande bemötande av vårdsökande. Dessutom bör vården samordnas så att unga inte bollas mellan olika vårdgivare.

Referenser

1. Danielsson, A.-K. and P. Allebeck, Cannabis i Stockholms län. Konsumtion och konsekvenser (Cannabis in Stockholm County. Consumption and consequences)(In Swedish). Vol. 2015: 1. 2015, Stockholm: CES.
2. Manrique-Garcia, E., et al., Cannabis, schizophrenia and other non-affective psychoses: 35 years of follow-up of a population-based cohort. *Psychol Med*, 2012. **42**(6): p. 1321-8.
3. Meier, M.H., et al., Persistent cannabis users show neuropsychological decline from childhood to midlife. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2012. **109**(40): p. E2657.
4. Crane, N.A., et al., Effects of cannabis on neurocognitive functioning: recent advances, neurodevelopmental influences, and sex differences. *Neuropsychol Rev*, 2013. **23**(2): p. 117-37.
5. Borgelt, L. M., K. L. Franson, A. M. Nussbaum and G. S. Wang (2013). "The Pharmacologic and Clinical Effects of Medical Cannabis." *Pharmacotherapy: The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy* **33**(2): 195-209.
6. Polismyndigheten, Sammanställning skjutningar i polisregion Stockholm : januari 2013 - april 2018. 2018, Stockholm: Polisregion Stockholm.
7. Englund, A., Skolelevers drogvanor 2014 (School students drug habits 2014). Vol. 187. 2019: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), Stockholm, Sweden.
8. Schmidt, L.A., L.M. Jacobs, and J. Spetz, Young People's More Permissive Views About Marijuana: Local Impact of State Laws or National Trend? *American journal of public health*, 2016. **106**(8): p. 1498-1503.
9. Sundin, E., J. Landberg, and M. Ramstedt, Negativa konsekvenser av alkohol, narkotika och tobak - en studie med fokus på beroende och problem från andras konsumtion, ed. CAN. 2018, Stockholm: CAN.
10. EMCDDA, European Drug Report 2019: Trends and Developments. 2019, Luxembourg: Publications Office of the European Union.
11. Zetterqvist, M.E., Skolelevers drogvanor 2018 (Drug habits among pupils and students) (In Swedish). 2018, Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).
12. Public Health Agency of Sweden. Den svenska narkotikasituationen (The Swedish Drug Situation) (In Swedish). 2019 [20200904]; Available from: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/d/den-svenska-narkotikasituationen-2019/?pub=66860>.
13. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. En systematisk litteraturöversikt. 2015, Stockholm: SBU.
14. Barrett, P. and C. Bradley, Attitudes and perceived risk of cannabis use in Irish adolescents. *Ir J Med Sci*, 2016. **185**(3): p. 643-647.

15. EMCDDA, Annual report 2007: The state of the drugs problem in Europe. 2007, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities
16. Strandberg, A., P. Kvillemo, and J. Gripenberg, Ungas uppfattning om cannabis – En intervjustudie bland brukare och icke-brukare. 2022, Stockholm: STAD.
17. Weller, S.C., et al., Open-ended interview questions and saturation. PLOS ONE, 2018. **13**(6): p. e0198606.
18. Graneheim, U. and B. Lundman, Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. Nurse Educ Today, 2004. **24**(2): p. 105-12.
19. Hsieh, H.F. and S.E. Shannon, Three approaches to qualitative content analysis. Qual Health Res, 2005. **15**(9): p. 1277-1288.
20. MacQueen, K.M., E. McLellan, K. Kay, and B. Milstein, Codebook development for team-based qualitative analysis. Cultural Anthropology Methods Journal 1998. **10** (12): p. 31–36.
21. Jalling, C. and J. Gripenberg, Cannabisprevention för ungdomar - En uppföljningsstudie med yrkesgrupper som möter ungdomar i Stockholm. 2015, Stockholm: STAD.
22. Gripenberg, J., E. Sundin, and M. Ranmstedt, Cannabisprevention bland unga. En enkätundersökning med yrkesgrupper som möter ungdomar i Stockholm. 2013, Stockholm: STAD.
23. Feltmann, K., et al., Drug dealing and drug use prevention – a qualitative interview study of authorities' perspectives on two open drug scenes in Stockholm. Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy, 2021. **16**(1): p. 37.
24. Kvillemo, P., et al., Öppna drogscener – Lägesbild, insatser, utmaningar och möjligheter vid Sergels torg och Hässelby torg (Open drug scenes –Status, interventions, challenges and opportunities at Sergels torg and Hässelby torg (In Swedish). 2020, Stockholm: STAD.
25. Kvillemo, P., et al., Öppna drogscener - Brott, ordningsstörningar och trygghet vid Sergels torg och Häselby torg (Open drug scenes - Crime, disturbances and perceived security at Sergels torg and Hässelby torg (In Swedish), ed. STAD. 2020, Stockholm.
26. Edwards, A., The social desirability variable in personality assessment and research. 1957, New York: The Dryden Press.

Bilagor

Bilaga 1. Centrala frågor från de fyra intervjuguiderna

Egna erfarenheter

Skulle du vilja säga något om dina egna erfarenheter av cannabisanvändning? *Hasch, marijuana, gräs, weed, etc.*

-Vilka positiva erfarenheter har du av cannabis?

-Vilka negativa erfarenheter har du av cannabis?

I vilka sammanhang har du använt cannabis? *Hemma, krogen, ute (geografisk plats?), party, ensam, med vänner, etc.*

Är cannabisbruk vanligt bland dina kompisar?

Hur ser dina föräldrar på cannabis och annan narkotika?

Har du sökt vård för cannabisbruk? Var i så fall? Varför i så fall?

Vad tror du i allmänhet får unga att söka vård för cannabisbruk?

Motivation till att använda/testa

Minns du varför du testade cannabis första gången?

Hur upplevde du effekten då?

Vilka skäl finns för att bruka olika typer av cannabis?

Använder man olika typer för olika syften?

Motivation till att avstå/sluta

Vilka skäl finns att avstå från att använda cannabis?

Om man är cannabisanvändare, vad skulle vara en bra anledning att sluta med cannabis?

Går det att förena cannabisbruk med skola och jobb?

Risker med att använda

Ser du några hälsorisker med cannabis? Vilka?

Vet du hur vanligt det är med cannabisbruk?

Information

Hur ser du på den information som samhället/skolan/myndigheter ger om cannabis?

Känner du att du behöver information om cannabis? I så fall vilken? Från vem?

Hur har du fått information om vilka effekter cannabis har?

Finns det personer/aktörer som är mer trovärdiga än andra när det gäller information om cannabis? Vilka i så fall?

Från vem/vilken organisation skulle du vilja ha information om cannabis?

Vilken typ av information tror du kan få unga personer att avstå från att testa cannabis?

Vilken avsändare behöver ett förebyggande budskap komma från för att unga ska avstå från att testa cannabis?

Vilken typ av information tror du kan få unga personer att sluta att använda cannabis?

Lagstiftning

Hur ser du på Sveriges narkotikapolitik, alltså regleringen av narkotika i Sverige?
Utveckla!

Tror du att svensk narkotikapolitik hindrar människor från att använda cannabis?
Varför? Varför inte?

Hur skulle du vilja att lagstiftningen gällande cannabis såg ut?

Är det något annat du skulle vilja ta upp innan vi avslutar?

ISBN 978-91-87691-89-8

**Centrum för epidemiologi
och samhällsmedicin**

REGION STOCKHOLM